

Turkish Studies

Social Sciences

Volume 13/10, Spring 2018, p. 637-656

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13383>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Nisan 2018

✓ Accepted/Kabul: Haziran 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Şükrü BALCI - Dr. Öğr. Üyesi
Mustafa İNCE

This article was checked by iThenticate.

27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ'NİN MEŞRULAŞTIRILMA ÇABASI: "AKİS DERGİSİ ÖRNEĞİ"

Meltem ŞAHİN*

ÖZET

Bu çalışmada, *Akis* dergisinin, 30 Mayıs 1960 - 19 Aralık 1960 tarihleri arasındaki sayıları incelenerek, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi hakkında oluşturduğu meşruiyet zeminine odaklanılmıştır. 15 Mayıs 1954 - 31 Aralık 1967 yılları arasında yayımlanan *Akis*, dergicilik tarihinde önemli bir yere sahiptir. *Akis* aynı zamanda, Türkiye'nin güçlü bir kırılma dönemi olan 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra askeri iktidarın ihtiyaç duyduğu meşruiyeti sağlamada basının rolüne de önemli bir örnektir. Söz konusu dönemde İsmet İnönü'nün damadı olan Metin Toker tarafından çıkarılan dergi, yayımlanmaya başladığı ilk günden itibaren Türk siyasetinde etkin rol oynamıştır. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren askerlerin bu tarihten önce *Akis*'in kendilerini etkilediğini ifade etmeleri dergiyi dikkat çekici hale getirmektedir. Bu bilgilerden hareketle çalışmada, 27 Mayıs'ın hemen ardından çıkan ilk sayı olan 30 Mayıs 1960'tan yılın son sayısı 19 Aralık 1960'a kadar 7 aylık süreç taranmıştır. Bu süreç içinde derginin 27 Mayıs'ı tanımlama biçimine, iktidarın bu el değiştirme yöntemini nasıl okuduğuna, MBK üyeleri ve DP'liler hakkında kullandığı dile, İsmet İnönü hakkında kullandığı sıfatlara ve Yassıada hakkındaki düşüncelerine bakılmıştır. Tarihsel betimleyici analiz yöntemiyle incelenen bu veriler, *Akis*'in iktidarın meşruiyetini sağlama konusundaki çabalarını ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de siyasetin algılanmasında ve yorumlanmasında önemli bir gücü temsil eden basının tarih içindeki bir örneğini sunma çabasında olan bu çalışmanın, basın-iktidar ilişkilerini yorumlama tartışmalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Akis* Dergisi, 27 Mayıs 1960, İktidarın Meşruiyeti, Askerî Darbe

**MAY 27, 1960 MILITARY COUP EFFORT TO LEGITIMIZE:
EXAMPLE OF AKIS MAGAZINE**

ABSTRACT

In this study, the issues of *Akis* magazine between May 30, 1960 and December 19, 1960 are examined to focus on the ground of legitimacy created for May 27, 1960 Military Coup. *Akis*, which was published between May 15, 1954 and December 31, 1967, has an important place in the history of magazine publishing. *Akis* is also an important example for the role of press in establishing the legitimacy required by the military government after May 27, 1960, which is a powerful breaking period of Turkey. The magazine, which was published by Metin Toker, son-in-law of İsmet İnönü, in the relevant period, played an efficient role in Turkish politics since the first day of its publishing. The statement of the soldiers who performed May 27 event that *Akis* had affected them before that date is making the magazine even more interesting. In this study, which sets off from this information, 7 months period from May 30, 1960, the first issue after May 27, to the last issue of the year on December 19, 1960 were scanned. During this process, the definition of May 27 by the magazine to the interpretation of the method to change the government along with the language used about National Unity Committee (MBK) members and Democrat Party (DP) members, the adjectives used about İsmet İnönü and the opinions on Yassıada were examined. This data, which is examined with historical descriptive analysis method, has revealed the efforts of *Akis* to provide legitimacy of the government. This study, which shows effort to present an example of the press that reflects an important power in political perception and interpretation in Turkey within the history, is thought to provide contribution to the discussions about press – government relations.

STRUCTURED ABSTRACT

This study focused on the effort on legitimization of military coup, staged in Turkey on 27 May 1960, over *Akis* magazine. Legitimization of decisions and actions of a government and justification of the reasons for those actions is important in order to make them adopted by populations. Approach of the press on this matter, on the other hand, is of great importance in terms of relations between press-government. *Akis*, published between 15 May 1954 – 31 December 1967, has an important place in the history of magazine publishing. *Akis* is also a good example to the role of press in providing legitimacy needed by the military power, following military coup of 27 May 1960 which was a strong breaking period for Turkey. The magazine, published by Metin Toker who was the groom of İsmet İnönü during the said period, played an effective role in Turkish policy since the first day it had been published. The fact that the soldiers who staged 27 May coup stated that *Akis* had effected them before that date, renders the magazine a remarkable one. It is thought that looking into the comments of *Akis* on the military coup, examining the perception managed by *Akis* in order to ensure and maintain legitimacy of the coup will contribute to the efforts on understanding relations between press and politics. In the study, issues of the magazine

between 30 May 1960 – 19 December 1960, covering the seven-month period following the coup, were analyzed using historical descriptive analysis method. For this purpose, in the study prepared, all issues of *Akis* published in the said period were looked into and comments which were deemed to have provided a basis for legitimacy in the texts and caricatures were analyzed.

According to *Akis*, 27 May was legitimate and had stucked in people's hearts. Because, the ruling Democratic Party had already lost its legitimacy since it had removed the Constitution and human rights and it had been ruled out by Turkish Armed Forces (TAF). The fact that DP lost its legitimacy had been continuously laid emphasis on in the magazine. Therefore, intervening in such a structure which lost its legitimacy was rightful and necessary. Such statements had took place in many articles in the magazine but particularly in articles by Metin Toker, the owner and author of the magazine.

Public support is important for the legitimacy of the government. A government whose actions are appreciated and supported by the society can sustain its existence. In this regard, expressions used for public support in *Akis* were striking. According to *Akis*, 27 May movement was "an all out uprising against oppression" staged by a nation and there was a huge societal support to "an honorable intellectual movement".

Ensuring legitimacy of 27 May was performed not only through rightfulness and necessity of the movement but also through projecting a positive image for those who staged the coup. At this point, whereas negative characteristics of members of DP were highlighted, members of the army, National Unity Committee (NUC) members and İsmet İnönü, the leader of Republican People's Party (RPP) were narrated with positive attributes. Particularly members of NUC were identified with being charismatic, goodness, modestness, patriotism and sacrifice. For example, whereas General Cemal Gürsel was called "fatherly General", "Gürsel who hated sultanate and splendour", "modest Gürsel", Cemal Madanoğlu was called "General Cemal Madanoğlu, the fatherly man with thick eyebrows", on the other hand, "Esteemed İnönü", "the missed leader" words used for İsmet İnönü were attention-grabbing.

Akis described the term of DP as "an era of sultanate of dwarfs" and regarded them ordinary not only for their understanding and ideas but also for their good manners and pleasures. The public, along with 27 May, rejected this attempt by acting together with the intelligentsia and ensured supremacy of noble ideas and feelings.

The most important negative highlights regarding members of DP were on corruption, bribery, sexuality and private life and private life issue was handled within the framework of "indecenty". As well as the relationship of Adnan Menderes with opera singer Ayhan Aydan, which had been the subject of the trial during Yassıada lawsuits, Fatin Rüştü Zorlu and Refik Koraltan had often appeared in the magazine with similar issues. About Fatin Rüştü Zorlu who had been kept under custody, it was said that "He was sad because he could not phone his loyal lover with a brunette beauty anymore who wandered in foreign lands and glamorised his days making an appearance everywhere he went", it was said for Koraltan that "He was too tired of taking off his pyjamas himself

at night and he remembered the time when the blonde Barbara undressed him with her delicate hands”.

In the magazine which discussed personal matters such as gifts, letters about private lives of DP members quite often, life of Adnan Menderes was the mostly scrutinized subject. However, according to *Akis*, divulging private life of Adnan Menderes was not so wrong.

Negative opinions about DP did not appear only in political contents but also in columns for women, theatre and art. It was stated that DP term collapsed not only areas of politics and economy but also areas of thinking and art, worthless items took place instead of works that carried artistic and stage value in order to appeal to or not to draw a rebuff from the ruling party. The period before 27 May was described, in the “women” column, as a time of sufferings giving no respite to Turkish women and of restriction of freedoms and DP was held responsible for all that. It was mentioned based on these reasons that 27 May was a “new hope”.

Akis had no doubt that there would be fair trial concerning the trials to be heard in Yassıada. For *Akis*, Yassıada Trials would constitute a chapter in Turkish history just like 27 May movement and have significant influences on the near future.

Social change and conviction is possible within a long period. In this context, press has undertaken an important function in acceptance of this rapid change performed by the army by the society. In analysis of approach of *Akis*, having an important place in the history of magazine publishing, on the way to and after 27 May 1960 military coup, it was found that its contribution to the period following the coup was in the direction of supporting and dignifying the military power. The magazine frequently tried to define 27 May and while doing that it justified the movement presenting reasonable grounds for indispensability of it. Abolishing the existing government through a military intervention was not a coup according to *Akis*. Because, DP closed all democratic paths, restricted freedoms and left no other choice. 27 May was counterbalanced to concepts of revolution and reformation. Thus, the movement was attached a progressive dimension, going beyond the former period, creating a more libertarian and democratic image that eliminates the faults of the former period. The magazine also frequently expressed that the movement was highly supported by the public, addressing the longing of the public for democracy and freedom. Because a reliable government supported by public can preserve and sustain its existence.

It was selective when determining topics and presenting a frame for them and certain features were often underlined. While DP members were narrated with indecent behaviours, illegitimate relations, bribery, corruption; NUC members were associated with concepts such as fairness, impartiality, sincerity, patriotism. The magazine often tried to support the legitimacy of military power in headlines used for communicating events, attributes used for describing people, in caricatures, photos and writings under photos. Particularly, attributes used for DP members were all about incapableness, unskilfulness, self-seekingness. The most remarkable articles within the examined period were about disclosure of every detail of illicit private lives of DP members. In that way, ‘low government’ was humiliated and trivialized against the members of NUC who ‘made every sacrifice for the homeland’.

A great majority of the texts were about DP's 'getting its deserts'. Thus, importance of Yassıada Trials was highlighted. Related texts in the magazine included statements implying that trial and punishment of DP members could be possible through such a court which would only be established after a military intervention. *Akis* trusted in the chief judge and members of the court, describing them with sedulity and being self disciplined. Therefore, it was endeavored to ensure absolute confidence of the readers in this court.

In conclusion, *Akis* made great efforts in ensuring legitimacy of the power without presenting political impartiality and went beyond the supervision and criticism tasks of press. Ideally, a democratic environment ensures necessary freedoms in order for the press to fulfill its task more easily and the press fueled with such freedoms contributes to this field as well. The relationship between the press and the government is important in this regard. It has been observed throughout the history with many examples that press can not fulfill its real duty under political hegemony on the basis of the fact that press can not act in a democratic manner without being independent. Press, although sometimes having had to work under the control of the power, has sometimes served as a spokesman of the political power on its own accord. The important role of *Akis*, like many press organs of the time, in legitimization of the coup constitutes an example to this. Yet, the press, the witness of the history, is expected to contribute to the social memory with a socialist viewpoint by adopting an attitude in favor of democracy, to treat equally and fairly. In this regard, every attitude of press adopted in favor of any anti-democratic stance will in fact pose a threat to its own freedom.

Keywords: *Akis* Magazine, May 27, 1960, Legitimacy of Government, Military Coup

1. Giriş

Tarihin önemli bir tanığı olan gazeteler, aynı zamanda 'güç' ve 'iktidar' sahiplerinin mücadele alanıdır ve basın tarihi, gazetelerin teknik, sosyolojik, ekonomik gelişimini aktarırken basının siyasetle olan mücadelesini de anlatır. Yazılı basının ortaya çıkışıyla birlikte bu alan üzerinde kurulmaya çalışılan egemenlik aslında toplum üzerinde kurulmaya çalışılan egemenlikle bütünleşir ve basın çoğu zaman bu yapıyı meşrulaştırmaya, normalleştirmeye çalışır.

Medya, ideolojilerin yayılmasında, iktidarın toplumsal rızaya dayanarak varlığını sürdürmesinde ve korunmasında önemli bir işlev görür. Basın tarihi incelendiğinde, iktidarların, meşruiyetlerini sağlama konusunda medya araçlarına büyük ihtiyaç duyduğu, başta basın olmak üzere medya kanallarını bu meselede kullandığı görülmektedir. Yayımlandıkları döneme tanıklık eden gazeteler, döneme ilişkin siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamı sunmanın yanı sıra dönemin siyasal iktidarıyla sürdürdüğü ilişki biçimiyle de önemli veriler sunar. Bu açıdan tarih içinde basın araçlarının basın-iktidar ilişkileri çerçevesi içinde incelenmesi anlam taşır.

Bu çalışmada, 1954-1967 yılları arasında yayımlanan ve Türkiye'nin önemli bir kırılma dönemi olan 27 Mayıs 1960 dönemi içinde yayınına devam eden, dönemin dikkat çeken dergilerinden biri olan *Akis* dergisinin, 27 Mayıs 1960 askerî darbesine ilişkin oluşturduğu meşruiyet yorumlarına bakılmıştır. Haftalık siyasi dergi olarak 1954 yılında çıkmaya başlayan *Akis*, Türkiye dergicilik tarihinde önemli bir yere sahiptir. Tarafsız bir yayıncılık ilkesiyle yola çıksa da sahibi Metin Toker'in, İsmet İnönü'nün kızıyla evlenmesi bu ilkedden uzaklaşıldığını düşündürmektedir. 15

Mayıs 1954 tarihli ilk sayısında, kapak fotoğrafı olarak Celal Bayar'ı kullanan dergi, ikinci sayısında, Adnan Menderes'in fotoğrafını kullanmış ve Menderes'i 'Cumhuriyetimizin en muktedir Başvekili' olarak tanımlamıştır. Aynı Başvekil, ilerleyen yıllarda örneğin 30 Mayıs 1960 tarihli sayıda üzerine çarpı işareti çizilmiş bir fotoğrafıyla yine kapak sayfasında yer alacak ancak bu kez 'Eden Bulur' ifadesiyle tanımlanacaktır. Dolayısıyla *Akis*'in darbeden sonra Demokrat Parti (DP) dönemine ve DP'lilere bakış açısının önemli olmasının yanı sıra 27 Mayıs'a, darbeyi gerçekleştiren Millî Birlik Komitesi (MBK) üyelerine bakış açısı da önem kazanmaktadır. Bundan ayrıca *Akis*'in darbe sürecindeki etkisi de önemlidir. 27 Mayıs darbesine katılan Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, "O zamanlar *Akis* dergisi çıkardı. Dergi deyip bazıları geçer. Biz bu *Akis* dergisini hep okurduk. Biz derken yalnız bizim örgüt değil, orduda da çok okunurdu. Ve derginin kendine mahsus bir usulü vardı. Mesela Rahmetli Polatkan'la Fatin Rüştü Zorlu'nun asılma sebebinin başlıcası, bu *Akis* neşriyatıdır. Çünkü o kadar bunların aleyhinde yazmıştır ki, biz de daha işe başlarken, bunları zaten mahkûm etmiştik kafamızda" (İlıcak, 1975: 13) diyerek derginin üzerlerindeki etkisini aktarmıştır. Kurtul Altuğ da benzer biçimde; "28 Mayıs günü, İsmet Paşa'nın Ayten Sokaktaki evi, genç Harbiyeliler tarafından kordon altına alınmıştı. Kordonu yarmak benim için güç olmadı. Zira o sıralar basın kartımda *Akis* yazıyordu ve *Akis* tüm ihtilalcilerin ihtilal öncesi ve sonrası dikkatle izledikleri bir dergiydi" demiştir (Altuğ, 1991: 14). Dolayısıyla, *Akis*'in askeri darbeye ilişkin yorumlarına bakmanın, darbenin meşruiyetini sağlamak ve sürdürmek için yürüttüğü algıyı incelemenin, basın-siyaset ilişkilerini anlama çabalarına katkı sunacağı düşünülmektedir. Çalışmada, derginin, darbenin ardından gelen 7 aylık sürecini kapsayan, 30 Mayıs 1960 - 19 Aralık 1960 tarihleri arasındaki sayıları tarihsel betimleyici analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu amaçla hazırlanan çalışmada, *Akis*'in belirlenen aralıkta yer alan tüm sayılarına bakılmış, metinlerde ve karikatürlerde meşruiyet zemini sağladığı düşünülen yorumları analiz edilmiştir.

2. 27 Mayıs 1960'a Giden Süreç

Türkiye'de çok partili siyasal yaşam denemelerinin başarıya ulaşması 1950 yılında Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle olmuştur. II. Dünya Savaşı boyunca tarafsızlığını koruyan Türkiye, savaş sonunda Birleşmiş Milletler'in kuruluşunda yer almak istemiş ve bu şekilde Batı sistemine dahil olmak istediğini ifade etmiştir (Çufalı, 2004: 14-16). Ayrıca Öztekin'in de belirttiği gibi (2016: 23) savaşın son dönemlerinde Sovyet lideri Stalin'in Türkiye'ye yönelik saldırgan tavırları ve 1945 yılı ortalarında Türk-Sovyet ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi, Türkiye'yi iyiden iyiye ABD cephesine yanaşmaya itmiştir. Uluslararası konjonktürün de etkisiyle, İnönü 1 Kasım 1945'te TBMM'nin açılış konuşmasında, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasının yarattığı eksikliği vurgulayarak (Koçak, 2011: 180) çok partili siyasetin önünü açmaya niyetli olduğunu göstermiştir. Aslında İnönü'nün bu konuşmasından önce Temmuz 1945'te Nuri Demirağ'ın başkanlığında Millî Kalkınma Partisi'nin (MKP) başvurusu yapılmış, Eylül'de de parti çalışmaları başlamıştır. Feroz Ahmad'ın yorumuyla, İnönü bu konuşmasıyla, MKP'yi ciddi bir muhalefet partisi olarak düşünmediğini göstermiş, büyük ihtimalle CHP'nin içinden bir muhalefet partisi çıkmasını istemiştir (Ahmad, Ahmad, 1976: 15). 17 Ocak 1945'te TBMM'ye gönderilen, 'Topraksız Köylüye Toprak Dağıtılmasına ve Çiftçi Ocakları'nın Kurulmasına Dair Yasa Tasarısı'na ilk ve en önemli tepki büyük toprak sahiplerinden gelmiştir (Albayrak, 2004: 22). Meclis'te bu yasa üzerine yapılan tartışmalar, hükûmetin ilk kez şiddetle eleştirilmesine vesile olmuştur. Yasaya muhalefette bulunan milletvekillerinin sözcüsü olan milletvekili Adnan Menderes, Aydınli büyük bir toprak sahibidir. Meclis'te büyük tartışmalara sebep olan Yasanın oybirliği ile kabul edilmesinin ardından 7 Haziran'da, Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü, CHP grubuna, Anayasanın tam uygulanmasını ve demokrasinin kurulmasını isteyen bir önerge (takrir) sunmuştur (Zürcher, 2010: 309-310). Önerge reddedilince önce Celal Bayar, Halk Partisi'nden istifa etmiş, ardından Adnan Menderes'le Fuat Köprülü 'partinin iç durumunu bozmak için partide kaldıkları' gerekçesiyle partiden çıkarılmıştır. Refik Koraltan için de ihraç kararı alınmıştır

(Aydemir, 1991: 440-441). Böylelikle yeni kurulacak partinin üyeleri belli olmuştur. Bunların ardından 7 Ocak 1946'da DP resmen kurulmuş ve Parti 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde %55,2 oy alarak birinci parti olmuştur.

Halktan ve basından aldığı büyük desteklerle DP'nin iktidara gelmesi 'Beyaz ihtilal/Devrim' olarak tanımlanmıştır (Birand, Çaplı ve Dündar, 2007: 43). Bu tavrın arkasında bazı sosyal meseleler vardır. Millî Korunma Yasası, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi yasalar, halkın CHP'ye karşı tepki duymasına yol açmıştır. Diğer yandan savaş sırasında fiyatlar aşırı yükselmiş, mal darlıkları ve parti nüfuzundan faydalananların karaborsacılık yaparak haksız kazanç sağlamaları halkın bütün bunların sebebini CHP'ye yüklemelerine neden olmuştur (Albayrak, 2004: 26). Ancak DP'nin iktidarda kaldığı sürede uyguladığı bazı siyasi ve ekonomik politikalar zamanla tepki görmesine neden olmuştur. Özellikle 1954 seçimlerinden sonra kamuoyundan, üniversiteden ve muhalefet partisinden gelen sert eleştiriler, hükûmeti sıkıyönetim ve baskı tedbirlerine itmiştir. Eleştiriler şu temel başlıklar altında toplanmaktadır: Radyonun iktidar tarafından daha çok kullanılması, yabancı sermaye ve petrol yasaları, basına getirilen sınırlamalar, üniversite özerkliğinin kısıtlanması, hayat pahalılığı, işçiye grev hakkının verilmeyişi, Kore'ye asker gönderilirken TBMM'den izin alınmaması ve Türkiye'nin NATO'ya üye olmasını iktidarın iç politika malzemesi yapması. İktidar ise muhalefeti memlekette barış ve gelişmeyi engellemekle suçlayacaktır (Albayrak, 2004: 257-258). İktidarın izlediği politikaya karşı muhalefet 1958'de bir cephe oluşturmuş ve iktidar buna karşı Vatan Cephesi kurarak bir tavır almıştır. Menderes, ilk olarak Manisa İl Kongresi'nde 12 Ekim 1958 tarihinde yaptığı konuşmada bu konuyu gündeme getirmiş ve konuşmasında; "*Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı Vatan Cephesi...*" kurlmalarını işaret etmiştir (Albayrak, 2004: 521-522). Ülkede yaşanan gerginlikler karşısında muhalefet de tavrını göstermeye başlamış ve 1959'da 'İlkbahar Taarruzu' adıyla sokak eylemleri düzenlemiştir. İnönü de olayların içinde bizzat yer almıştır. Uşak-İzmir- Kayseri dolaylarında düzenlenen bu yurt gezisi gerginliklerin tırmanmasına sebep olmuştur.

Bütün bunların sonunda DP, olağanüstü yetkilerle donatılmış bir Meclis Tahkikat Komisyonu kurarak tavrı göstermiştir. 18 Nisan 1960'ta kurulan Komisyon ve çıkardığı '*CHP'nin yıkıcı, gayrimeşru ve kanun dışı faaliyetlerini tespit etmek ve basınla ilgili adli ve idari mevzuatın nasıl uygulandığını incelemek üzere bir Meclis tahkikatı açılmasına dair 2247 sayılı karar*' çok büyük tepki çekmiştir. Yasa, Komisyonu, her türlü yayınları yasaklamaya, süreli yayınları ve basım evlerini kapatmaya, her türlü siyasal etkinlikler konusunda ve soruşturmanın selameti için önlem ve karar almaya, bu amaçla hükûmetin bütün olanaklarından yararlanmaya yetkili kılmıştır (Akşın, 2011: 222).

Hükûmet ile üniversite, basın ve ordu arasındaki uçurumun derinliği artık önlenemez bir hale gelmiş, son noktasına ulaşmıştır. 1955-1956 yılları arasında, ordu içinde, birbirinden habersiz olarak kurulan gizli küçük örgütlenmeler, zaman içinde birleşip, Millî Birlik Komitesi adına 26/27 Mayıs 1960 gecesi yönetime el koymuştur. Böylece Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez, ordu, 10 Haziran 1935 tarihli 2771 sayılı 'Ordu Dâhili Hizmet Kanunu'nda yer alan; "*Ordunun vazifesi, Türk yurdunu ve Teşkilat-ı Esasiye kanunu ile tayin edilmiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır*" maddesine dayanarak siyasete, sivil iradeye müdahale etmiş ve yönetimi almıştır (Burçak, 1988: 37).

3. İktidarın Meşruiyeti Kavramı

Ordunun, dönemin siyasal iktidarı DP üzerine darbe yaparak yönetime el koymasının toplum gözünde onaylanması, kabul edilmesi, haklı görülmesi önemlidir. Bunun dışında 27 Mayıs sadece siyasi yönetim değişikliğini değil büyük bir toplumsal dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Çünkü askerî iktidar, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmek hedefiyle yeni Anayasa çalışmalarına girişmiş, Devlet Planlama Teşkilatı'nı kurarak planlı ekonomi devrine geçmiş ve getirdiği birçok kurum ve kanun ile büyük bir yapısal değişimi gerçekleştirmiştir. Bu değişimlerin toplum tarafından kabul edilmesi, sahiplenilmesi, desteklenmesi önemlidir. Bu nedenlerle askerî

iktidarın meşruiyete ihtiyacı vardır. Darbenin gerçekleştiği andan itibaren basın büyük bir kısmı bu sürece katkıda bulunmuş, MBK'nın yanında tavır alarak destek vermiştir. Komite üyeleri yurt gezilerine çıkarak hem kendilerini anlatmışlar hem de halkın nabzını yoklamışlardır. Caddelere, sokaklara, sigaralara '27 Mayıs' ismi verilmiş, 1963 yılında da 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı ilan edilmiştir. Bütün bunlar 27 Mayıs'ın meşruiyetini sağlama ve sürdürme çabalarıdır.

Her siyasal iktidarın kendini kabul ettirme ve varlığını sürdürme noktasında bir meşruiyet arayışı vardır. Bu meşruiyet arayışı var olan durumu haklılaştırma, statükonun kabulünü yaygınlaştırma ve kurulu düzeni güvence altına alma arayışıdır (Cipriani, 1987: s.4).

Egemen iktidarın kendisini meşrulaştırmak için kullandığı bazı yolları Eagleton (2005: 23-24) şöyle açıklar: Egemen iktidar, kendine yakın inanç ve değerlerin tutunmasını sağlayarak, bu tür inançları doğrulukları kendinden menkul ve görünüşte kaçınılmaz kılacak şekilde doğallaştırarak ve evrenselleştirerek, kendisine meydan okumaya kalkışan fikirleri karalayarak, rakip düşünce biçimlerini, muhtemelen açığa vurulmayan ama sistemli mantıkla dışlayarak ve toplumsal gerçekliği kendine uygun yollarla çapraşıklaştırarak meşrulaştırabilir. İdeoloji teorisyeni Louis Althusser'e göre ise (2008: 17) toplumsal yapıların varlığını sürdürmesi, devletin elinde bulunan bazı araçlar aracılığıyla gerçekleşir. Buna göre, devletin elinde, kendi siyasal ideolojik aygıtı (hükümet bu aygıtta yer alır) dışında daha başka ideolojik aygıtlar da vardır; siyasal ideolojik aygıt, önünde sonunda bir sürü başka aygıttan (Kilise, Haber, Okul, vb.) biridir. Bu teoriye göre, devlet, kitleleri baskı altında tutmak için polis gücü, silahlı kuvvetler ve hapishaneler gibi araçları kullanırken, üretim koşullarını devam ettirmek ve yeniden yaratma fonksiyonunu yerine getirmek için de dini kurumlar, eğitim sistemi, hukuk, siyasal partiler ve aile gibi ideolojik aygıtları kullanır. Kitle iletişim araçları da bu ideolojik aygıtlar içinde yer alır (Cevizci, 2005: 472-473).

Meşruiyet, şiddet kullanarak değil, rıza üzerine kendini kabul ettirmedir (Oktay, 2010: 8). Dolayısıyla meşruiyeti, toplumsal rızaya sağlamak, kabul ettirmek ve benimsetmek için ideolojik aygıtlar içinde yer alan kitle iletişim araçlarını kontrol etmek, bu araçlar üzerinden mesajları kitlelere yönlendirmek, araçlar aracılığıyla kitlelerin iknası önemli hale gelmektedir. Bu açıdan medyanın konuları seçme, ilgi alanlarını belirleme, meselelere belli bir çerçeve kazandırma, bilgileri süzme, analizleri belli alanlara odaklama, vurgulama ve tonlama biçimiyle ve buna benzer başka birçok teknik kullanarak ayrıcalıklı grupların toplumsal amaçlarına hizmet etmesi önemlidir (Chomsky, 2010: 36).

Bu açıdan bakıldığında dönemin önemli bir dergisi olan *Akis*'in MBK'dan yana tavır göstermesi, toplumsal rızaya, meşruiyete katkı bağlamında basının ideolojik aygıt olarak çalışması araştırmalarına önemli bir örnektir. Tüm bunlardan hareketle çalışmada, *Akis*'in mevcut durumu nasıl haklılaştırdığına, 27 Mayıs'ı tanımlama biçimine ve meşru kılmak için hangi gerekçeleri öne sürdüğüne, MBK üyeleri ve DP arasında yaptığı karşılaştırmalara ve kişiler için kullandığı sıfatlarla bakılarak söz konusu meşruiyeti nasıl sağlamaya çalıştığına bakılmıştır.

4. *Akis* Dergisi

Metin Toker tarafından, Ankara'da haftalık bir haber dergisi olarak yayımlanan *Akis*, 15 Mayıs 1954 - 31 Aralık 1967 tarihleri arasında faaliyetini sürdürmüştür. *Time* dergisi örnek alınarak çıkarılan dergide iç ve dış politik olayların yanı sıra bir hafta boyunca gelişen bütün olaylara da yer verilmesi amaçlanmıştır (Özcan, 1996: 28). Dergide, Cüneyt Arcayürek, Yusuf Ziya Ademhan, Tarık Halulu, Kurtul Altuğ, Süleyman Ege, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, Turhan Selçuk, Turhan Dilligil, Coşkun Kırca, Jale Candan gibi isimler yer almıştır.

Metin Toker, ilk sayıda derginin amacını ve hedef kitlesini açıklamıştır: "*Gayemiz nedir? Bir aktüalite mecmuası ki onu okuyan münevver, kendisini alâkadar eden her mevzuu bulabilsin. Bir hafta içinde yurtta olup bitenleri toplu halde gözden geçirebilsin. Bizim 'münevver'den anladığımız,*

kuyusunun dibinde yaşayan âlim değildir. Çeşitli mevzularda derinliğinden ziyade genişliğine bir fikir sahibi bulunan, politikaya da meraklı, maça da giden, iktisadî meseleleri de takip eden, sinemayı da seven, kitap okuyan, hâdiseleri bilen bir insan... siz, biz işte!.. Öğretmen, doktor, avukat, subay, üniversiteli, memur, asistan, profesör, ev kadını..." (Akis, 15 Mayıs 1954: 3). İkinci sayıda Metin Toker, fikirleri, rengi ne olursa olsun memlekette bir kıymet ifade eden şahsiyetlerin en aktüel meseleler hakkındaki düşüncelerini yayınlacaklarını ifade ederek tarafsız yayıncılık yapacaklarını söylemiştir (Toker, 22 Mayıs 1954: 3). Hatta bu tarafsızlığın bir göstergesi olarak da 1954 seçimlerine gidilen süreçte hem Adnan Menderes'ten hem de İsmet İnönü'den makale istenmiştir. Ancak İnönü, o dönem sorumlusunu tanımadığı ve yayın ilkelerini bilmediği böyle bir dergiye bir yazı göndermeyi reddetmiştir. Hatta o dönem Metin Toker, *Zafer* gazetesinde çalışmakta ve o yıllarda DP'nin savunduğu ilkelere de yakın bir duruş sergilemektedir. *Akis*'e göre, kendileri yıllarca aynı ilke ve ideallere sadık kalmışlar ancak DP değişmiştir (Akis, 31 Aralık 1967: 17). 1955 yılı başlarında Metin Toker'in İsmet İnönü'nün kızı Özden İnönü ile evlenmesi ve DP'li Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol'la yaşanan dava olayı *Akis*'in iktidara karşı muhalif bir yön çizmesinin başlangıcı olmuştur. Yayın hayatı boyunca pek çok politikacı, bilim insanı, yazar, gazeteci ve birçok tanınmış aydının yazılarına yer veren *Akis*, yaşadığı davalar, hakkında alınan toplatma ve kapatma kararları ile de Türk basın tarihinde önemli bir yer edinmiştir (Önder, 2014: 261).

5. Bulgu ve Sonuçlar

a. *Akis* ve 27 Mayıs

Bir iktidarın aldığı kararların, yaptığı eylemlerin kitleler üzerinde benimsetilmesi için haklılaştırılması, eylemlerin yapılma nedenlerinin gerekçelendirilmesi önemlidir. Meşruiyet, bu gerekçelere olan inancın sağlanmasıyla mümkün olur. Dolayısıyla 27 Mayıs'ın yapılma nedenlerinin anlatılması ve bu eylemin gerçekleşmesine gerekçeler sunulması hareketin meşru kılınması önemlidir.

Akis'e göre 27 Mayıs meşrudur ve halkın gönlünde yer etmiştir. Çünkü DP iktidarı, Anayasayı ve insan haklarını bertaraf ettiği için meşruiyetini çoktan yitirmiş ve TSK tarafından bertaraf edilmiştir (Akis, 9 Haziran 1960: 11). "*Bir iktidar devrilmiş bulunuyor. Sadece İhtilal günü sokaklara fırlayan halkın sevinci heyecanı bu iktidarın ne derece nefret edilen bir iktidar olduğuna göstermeye yetmiştir. Sabık ekabir şu anda bütün bir milletin maskarası olmuş vaziyettedir ve Bayarların, Mendereslerin acıklı sonlan ancak iğrenme hissi uyandırmaktadır. Zaten 27 Mayıs Hareketinin bu kadar kolay başarı kazanması akli başında, namusla her Türkün tam desteğine malik bulunması neticesidir*" (Akis, 9 Haziran 1960: 8). 27 Mayıs'la on yıl süren bir 'gerici devre' den sonra, yeniden bir 'ilerici devre' başlamaktadır (Toker, 27 Temmuz 1960: 7).

Darbeden sonraki ilk sayısı, 30 Mayıs 1960 tarihine denk gelen derginin bu sayıdaki kapak fotoğrafı Cemal Gürsel'e aittir ve dergi, fotoğrafı 'Millî Kahraman' ibaresiyle kullanmıştır. Derginin sunuş yazısında izlenecek politika çizilmiş ve askerî iktidarla olan ilişki netleştirilmiştir: "*Bir noktayı, yeni devrin eşiğinde açıklayalım. 'Menderes devri'nde fikirlerini olduğu gibi açıklamaktan çekinmeyen AKİS, iktidarın değiştiği ve iktidara AKİS'in dostlarının geldiği yeni devrede düşündüklerini hulus ile ama aynı cesaretle söylemeye elbette ki devam edecektir. Şimdi AKİS yeni iktidarın en hararetli, en güvenilir dostudur, yardımcısıdır*" (Akis, 5 Haziran 1960: 3).

Dergide DP iktidarının meşruiyetini kaybettiği vurgusu sürekli yer almıştır. Dolayısıyla meşruiyetini kaybeden böyle bir yapıya karşı müdahale, haklı ve gereklidir. Bu ifadeler dergide birçok metinde yer almakla birlikte özellikle sahibi ve yazarı Metin Toker'in de yazılarında karşılığını bulmuştur. Hareket 'meşruiyetin dışına çıkmış bir idareye' karşı yapılmıştır (Toker, 20 Temmuz 1960: 7). Toker'e göre hareket, basit bir askerî hükümet darbesi değildir, bir ihtilâldir. "*Meşruiyetini kaybetmiş bir iktidar ekibine karşı sokaklarda ayaklanmış milletin iradesini bir komite tecelli ettirmiştir. Komiteye milletçe verilen vazife pürüzleri ortadan kaldırdıktan sonra feragatle ve*

o nisbette şanla, şerefle çekilip gitmek, demokratik nizamın sıhhatli şekilde işlemesine imkân açmaktır” (Toker, 31 Ekim 1960: 5). Toker, ‘Karakter İmtihani’ başlıklı yazısında 27 Mayıs döneminin yeniden düzenleme devri olduğunu ve iktidarın seçim yoluyla değil de bir ‘inkılâp’ hareketiyle değiştirilmiş olmasının önemli olduğunu düşünmektedir. Çünkü bu sayede yapılan kötülükler, haksız servet kazancı cezasız kalmayacaktır. Yazısının devamında Toker, 27 Mayıs’ın neden meşru olduğunu açıklamaya şu cümlelerle devam etmiştir: “*D.P. İktidarının son sekiz, hele son altı senesi karakter imtihanında sıfır alarak dönenlerin omuzlarında yükselmiş, onların teşkil ettikleri temel üzerinde durabilmiştir. 27 Mayıs hareketini belki rejimin soysuzlaştırılmasından da fazla meşru, elzem, faydalı kılan işte bu, cemiyetin soysuzlaştırılması hadisesidir*” (Toker, 30 Haziran 1960: 7). İktidarın radyoyu kendi lehine kullanması dönemin önemli tartışmalarından biri olmuş hatta Yassıada dava konularından biri haline gelmiştir. *Akis*’e göre 27 Mayıs’la hürriyet kazanan müesseselerin başında radyo da gelmektedir. ‘İnkılâp’tan bir gün önce bile tek yanlı bir yayın yaparak Menderes’in propagandasını yapan radyo, Türk Ordusu’nun duruma hâkim olmasından sonra ‘haber alma ve yayma özgürlüğü’ne yeniden kavuşmuştur (*Akis*, 23 Haziran 1960: 25).

İktidarın meşruiyetinde kamuoyu desteği önemlidir. Eylemleri toplum tarafından onaylanan, desteklenen bir iktidar varlığını sürdürebilir. Bu açıdan bakıldığında *Akis*’te halkın desteği için kullanılan ifadeler dikkat çekicidir. Örneğin, 27 Mayıs hareketi bir milletin topyekûn gerçekleştirdiği ‘zulme karşı ayaklanma’dır (*Akis*, 21 Ekim 1960:11). Atatürk yoluna dönüş manası taşıyan 27 Mayıs’la, onun emanetine sahip çıkan gençlik “*yollara döküldüğü andan düşmanlarını perişan ettiği o güneşli bahar sabahına kadar, mücadelesinin her ânında büyük Atasının güvenine lâyık bulunduğunu ispat etmiştir*” (*Akis*, 11 Kasım 1960: 4). Bu ‘namuslu bir aydın hareketi’ne karşı büyük toplumsal destek vardır ve “*Bütün namuslu kalemler kendilerini hareketin emrinde addetmişlerdir*” (9 Haziran 1960, s.5). Mesele uzun yıllar boyunca insanların çektiği yokluğa, ıstıraba, problemlere karşı verdiği mücadelenin başarılı bir sonucudur. Böylece “*Bir diktatörlük çöküp gitmiştir. Şimdi milletin hakikî arzularının gerçekleşmesi devrine ayağımızı atmış bulunuyoruz*” (*Akis*, 16 Haziran 1960: 5). 27 Mayıs’ın ardından haziran ayı içinde pek çok şehirde ‘hürriyet mitingleri’ düzenlenmiştir. Halk tarafından kutlanan ‘Millî İnkılâp Hareketi’ hareketiyle birlikte, hazinenin altın stokunu desteklemek amacıyla altın kampanyası açılmıştır. Sanatçılar, esnaf, dernekler ve halk, hazineye destek olmak amacıyla alyanslarını bağışlamıştır. Bu konu *Akis*’te de yer almış halkın her türlü fedakarlıkta bulunarak İnkılâp Hükümet’ine nasıl destek oldukları aktarılmıştır (30 Haziran 1960: 26).

Dergide 27 Mayıs’ın meşru olduğunun gerekçeleri Yassıada dava sürecinde de devam etmiştir. Sanık avukatlarının savunmalarının başında 27 Mayıs’ı meşru bir hareket olarak neden tanıdıkları gerektiği ‘Duruşmaların Anatomisi Cürüm ve Ceza’ başlıklı yazıda açıklanmıştır: “*Çerez Dâva*”larla alâkalı bulunmadıkları için Yassıada’da boy göstermeyen birçok düşük vekili halen “*Anayasanın ihlâli*” dâvasının hazırlıkları içindedir. Avukatlar bir realiteyi gözdeni uzak tutmak gafletine düşmemişlerdir. 27 Mayıs ihtilâlini meşru bir hareket olarak tanıdıklarım savunmalarının başında beyan edeceklerdir. Hem ihtilâlin meşruiyetini tanımak hem de bu ihtilâlin devirdiği iktidarın başlarının masumiyetini ileri sürmek insana ilk nazarda çözülmez bir tezat gibi gelmektedir. Ama bir belirli mantık sistemi içinde bu tezat eriyip gitmektedir. 27 Mayıs ihtilâli meşrudur. Evet, D.P. idaresi on yılın sonunda memleketi idare edemez hale gelmiştir. Bunda çeşitli sebepler rol oynamıştır. Bir defa Muhalefetin tutumu demokrasinin dejenere olmasının başlıca amilini teşkil etmiş, onun yıkıcı, yıpratıcı, her türlü milli menfaate aykırı mücadelesi ve sandalye hırsı memleketin bütün müesseselerini işleyemez hale getirmiştir. Avukatlar dâvayı müvekkillerinin değil, onların siyasi hasımlarının duruşması haline getirmek hususunda kararlıdır. Düşükler, zavallı birtakım mahlûklardır. Tecrübesiz halde iktidara gelmişler, tecrübeli rakipleri kendilerini ellerinden tutup ilk adımları attıracak yerde arkadan hançerlemeye kalkışmıştır (*Akis*, 4 Kasım 1960: 23).

İktidarın eylemlerinin gerekçelerini açıklamak da önemlidir. Metin Toker'in, asker'in 'demokratik çığ'ı hiçbir fırtınanın yıkamayacağı bir şekilde inşa etmek için' çalıştığı, bunun için seçim kanunu, Anayasa, gibi çalışmalara ağırlık verildiğini aktarması (Akis, 13 Temmuz 1960: 6) ve buna destek olması, yine toplumsal rıza sağlama örneğidir. Yeni iktidarın olumlu imaj çalışmalarının yapılandırılması da bu anlamda okunabilir. Bir önceki iktidar, kötülüklerle ve özgürlük kısıtlamalarıyla aktarılırken yeni iktidar dönemi, demokratiklik ve düşüncelere tanıdığı özgürlüklerle sunulmuştur. Metin Toker'in ifadeleri bu duruma iyi bir örnektir: "Bu üç ay Türkiye'de, çok şükür kanın değil, mürekkebin en bol aktığı devir olarak da hatırlanacaktır. Fikir adamları, tam bir serbestlik içinde Türkiyemizin meselelerini, istikbalini tartışmışlardır. Tartışmaya devam etmektedirler. Hattâ düşünce ve kanaat sahasında kalan bazı sapık ilim adamlarına, kalem sahiplerine dahi söz hürriyeti tanınmış, seslerini yükseltmelerine cevaz verilmiş, bunlar mukabelelerini aynı silâhlarla görmüşlerdir. Bırakınız ihtilâl idarelerini, fazla olgun sayılamayacak cemiyetlerin normal yollarla kurulmuş iktidarlarının dahi güç gösterebilecekleri bir tahammül tartışmalara hâkim olmuş, bilhassa yurdun karanlık günlerinde D.P. ye karşı vaziyet almış, samimiyetlerinden ve dürüstlüklerinden şüphe caiz bulunmayan kimselerin öne sürdükleri fikirler hakikaten alâka uyandırmıştır (Akis, 24 Ağustos 1960: 7).

b. Akis, Ordu Mensupları ve MBK

27 Mayıs'ın meşruiyetini sağlamak sadece hareketin haklılığı ve gerekliliği üzerinden değil aynı zamanda darbeyi gerçekleştirenlerin olumlu imajının çizilmesi üzerinden de gerçekleşmiştir. Burada DP'lilerin negatif özellikleri vurgulanırken, ordu mensupları, MBK üyeleri ve CHP lideri İsmet İnönü pozitif özelliklerle aktarılmıştır. Özellikle MBK üyeleri karizmatiklik, iyilik, mütevazılık, vatanseverlik ve fedakârlıkla özdeşleştirilmiştir. Örneğin Orgeneral Cemal Gürsel için, 'babacan Orgeneral', 'saltanat ve debdebeden nefret eden Gürsel', 'mütevazı Gürsel', Cemal Madanoğlu için 'kalın kaşlı babacan adam General Cemal Madanoğlu' ifadeleri kullanılırken İsmet İnönü için, 'Sayın İnönü', 'özlenen lider' sözcükleri dikkat çekicidir. Harp okulu 'kahramanlar yuvası'dır ve Marşlarında da belirttikleri gibi 'kanla, irfanla kurdukları' bu Cumhuriyeti dışardan gelecek düşmana karşı olduğu kadar içerden, bu Cumhuriyetin devamına ve milletin şeref ve haysiyetine tecavüz edenlere karşı da korumak andı içmişlerdir. "İşte, en genç Harbiyelisinden en yüksek rütbeli Harbiyelisine kadar bütün bir kadro bu içtikleri andı yerine getirmişlerdir" (Akis, 9 Haziran 1960: 22). Dergide yer alan Turhan Selçuk imzalı bir karikatür de bunu yansıtır biçimdedir. Elinde süngüsüyle Mehmetçik, diktatörlüğü yenmiştir (Akis, 9 Haziran 1960: 7).

Görsel 1 – Yazısız.

Devlet Başkanı Gürsel'in kendisi için hazırlanan karşılama törenlerini lüzumsuz ve masraflı bulduğu için bunlardan rahatsızlık duyduğu ifade edilmiştir. Aynı yazıda, DP'nin ise tam tersine bir tavır çizdiği anlatılmıştır: “*Tamtakır hazinenin sırtına bindirilen ve sakıtların sadece ve sadece gönüllerini hoş etmek için yapılan masraflar milyonları aşmaktaydı. Gelen yabancı misafirlere bir sene içinde yapılan taklar için bir tek müessesenin hissesine düşen yekûn akıllara durgunluk verecek miktara ulaşmıştı*” (Akis, 6 Temmuz 1960: 19).

Orgeneral Gürsel'in mütevazılığına ve iyi yürekli oluşuna vurgu, Diyarbakır gezisi sırasında oğlunun haksız yere hapis yattığını iddia eden yaşlı bir kadın ile Gürsel arasında geçen diyalogu aktaran metinde de karşılığını bulmuştur. İlgili yazıda ‘Yufka Yürekli General’ başlığı kullanılmıştır. Aynı şekilde Cemal Gürsel, düzenlenen askeri karşılama töreninde Mehmetçiklerin önünden bir Devlet Başkanı gibi değil, bir Orgeneral gibi geçmiş, bazılarının önünde durup hatırını sormuş, bazılarının omuzunu okşamış, bazılarının gönlünü almıştır (Akis, 28 Ekim 1960: 18). Metin Toker için de Cemal Gürsel olumlu, önemli özelliklere sahiptir. ‘Bir Adam’ başlıklı yazısında şöyle açıklamıştır: “*Bizim arkadaşların sevgi ifade eden tabirleriyle "badem bıyıklı babacan Orgeneral" in daha ilk günden müşahade ettiğim gibi sâdece iyi bir yüreğe, yüksek insanlık vasıflarına değil, aynı zamanda başka neviden meziyetlere de sahip bulunduğunu farkettim.... Devlet Başkanı olduğunu bilen, kuvvetini müdrik ama bunu mübalâğa etmeyecek kadar realist, dürüstlüğü en iyi politikayı teşkil ettiğinden haberdar, her şeyi açık açık söylemenin hakikatleri örtbas veya tevil gayretinden çok daha fazla başarı sağladığını anlamış, kendisine bir yol çizmiş ve bu yolu sonuna kadar, her mukavemeti kırarak takibe azimli, memleketin vaziyetini mükemmelen takip eden, doğru teşhis koyan ve doğru çareyi zamaniyle birlikte seçen bir adam*” (Toker, 18 Kasım 1960: 5).

DP'lilerin ‘düşüklük’lerinin karşısında MBK üyelerinin asalet, naiflik ve mütevazılıkları vardır. Örneğin, bir yazıda, Devlet Başkanı Cemal Gürsel'i takip etmekle görevlendirilen dergi muhabirlerinden Atillâ Bartınlioğlu'nun Gürsel'i takip etmekten duyduğu memnuniyet aktarılmıştır. Bu aktarılırken Gürsel ile Menderes arasında yapılan karşılaştırma önemlidir. “*Bartınlioğlu,*

Orgenerali ilk durakta yakalamak üzere Ankara'dan ayrılmıştı. Zira düşük Başbakanın aksine -kaderin garip cilvesi: Adam sabık olmayacağım diye kendini paralarla, sâbıklık bir yana düşük oldu-İhtilâl idaresinin Başkanı alâyişten o derece hazzetmiyordu ki basına gösterilmesi tabii alâkayı bile çok görüyor, refakatinde gazeteci taşımayı istemiyordu. Menderes'in seyahatlerini de daima takiple vazifelendirildiğinden iki şahsiyet arasında müşahede ettiği fark Atillâ Bartınhoğlu'nu şaşırtaştı. Ama fark sâdece iki şahsiyette değildi. İkisinin "Etrafı birbirinden akla kara kadar değışı iki 'etraftı'. Menderes'in midecileri, dalkavukları, o Burhan Belgeler, Medenî Berkler, Atıf Benderlioğlular, Memduh Yaşalar, Feruzan Tekiller, Altemur Kılıçlar ve benzerlerinden mürekkep akıl yoldaşları neredeydi, General Kızıloğlulu, Albay Türkeşli, Albay Ataklık ve Yarbay Akkoynlulu vakur, asil grup neredeydi..." (Akis, 27 Temmuz 1960: 5). Cemal Gürsel'in iyi bir asker olduğu da bir fotoğrafla desteklenmiştir (28 Ekim 1960: 18).

Başkan Gürsel
İyi asker

Görsel 2 – İyi Asker

Komite üyelerinin fedakârlıkları, Alparşlan Türkeş'in 4 ay boyunca ilk kez eşiyile akşam yemeği yiyeceği üzerinden anlatılırken (26 Eylül 1960: 4) Yassıada Mahkeme Başkanı Salim Başol'un tek hata kabul etmediği, görevini yerine getirmeyene kötü davrandığı ve gece geç saatlere kadar çalışması üzerinden de çalışkanlık ve disiplinlik imajı çizilmiştir (10 Ekim 1960: 8). Komite üyelerinin mütevazılıkları ise aylık gelirleriyle vurgulanmıştır. Komite üyelerinin mal beyanında bulunmaları için doldurdıkları formlarla ilgili bir yazıda, "Hemen hemen bütün üyeler cevap bekleyen hanelerin büyük bir kısmını boş bırakmak mecburiyetinde kaldılar. Doldurdıkları yerler aylık gelirleriydi. Bunlar pek mütevazı rakamlardan ibaretti. İtibar gören hanelerin içinde borçlar hanesi önde gelmekteydi" (20 Temmuz 1960: 18) ifadeleri kullanılmıştır. Böylece üyelerin lüks olmayan sade hayatları ön plana çıkarılmıştır.

Darbeden önce iktidarla muhalefet arasında önemli tartışmalardan biri olan radyo meselesinde radyonun sürekli iktidar lehine kullanılarak, muhalefete bu hakkın verilmeyişini sık sık vurgulayan dergi, radyoya ilişkin DP'lilerin ve MBK üyelerinin yaklaşımları arasında da kıyas yapmıştır: "Eski günlerde bakanlar canları istediği zaman kalkar gelirler ve konuşmalarını banda aldırırlardı. Hiçbiri o sırada radyonun stüdyoları müsait mi diye düşünmez, programların

aksayabileceğini, idarecilerin güç durumlara düşeceklerini akıllarına bile getirmezlerdi. Onlar gelmeden önce de radyoevinin içinde lüzumsuz bir telâş baş gösterir, bakan sesinin alınacağı stüdyo temiz ise bir defa daha temizletilir ye kendilerine hususî bir koltuk hazırlatılırdı. Hazretler Radyoevine gelince hemen stüdyoya geçip işe başlamazlardı. Vakitleri bol olduğu için otururlar ve yine hususî fincanlarda getirilen kahvelerini içerler veya konuşmalarının son tashihlerini yaparlardı. İnkılâp Hükümetinin bakanları ise o kadar kibar, o kadar anlayışlı ve alçak gönüllü davranıyorlardı, ki aradaki farkın bu derece büyük oluşu insanı şaşırıyordu. Yeni bakanlar, bir defa önceden telefon ederek ses almanın ne zaman mümkün olabileceğini radyo idarecilerinden soruyorlardı. Bazı bakanlar ise işlerinin çok yüklü olmasından ötürü ancak belli saatlerde ses alınmasını rica ediyorlar, radyo idaresi de bu kibar bakanlar için elinden geleni yapmaya çalışıyordu” (Akis, 10 Ağustos 1960: 36).

c. Akis ve Demokrat Parti

Darbenin gerçekleştiği gece, Celal Bayar Harp Okulu’nda ‘muhafaza’ altına alınmıştır. Radyodan gelen 8 numaralı tebliğde de ‘Başvekil Adnan Menderes ve Maliye Vekili Hasan Polatkan’ın da Kütahya yolunda yakalanarak Ankara’ya getirildiği ve diğer hükümet erkânı gibi muhafaza altında olduğu’ bildirilmiştir (Öymen, 2013: 34). Harp Okulu’nda bekleyen DP’liler hakkında Akis izlenimlerini aktarırken kişilerin zayıflıklarına ve acizyetlerine vurgu yaparak bir güçsüzlük imgesi yaratmıştır. Celal Bayar’ın Adnan Menderes’e göre daha iyi bir halde olduğu vurgulanan metinde, Menderes için, “ ‘Kuvvetli Adam’ rolüne çıkmış bulunan Menderes kelimenin bütün manasıyla perişan haldedir” sözleri kullanılmış ve ruh haliyle siyasi yetersizliğine vurgu yapılmıştır: “Böyle bir insanın tam dört yüz milletvekiline nasıl hükmedebilmiş olduğu sabık Başbakanın aciz halini hayretle seyreden subaylar ve Harbiyeliler için hakiki bir muammadır. Adnan Menderesin altından kalkamayacağı bir rolü yüklenmiş aktörden farkı yoktur ve bu mecmuanın daima söylediği gibi bir ciddi diktatör değil, basit bir diktatör taslağı, bir gecekondu diktatör olduğu Harbiye’de açıkça meydana çıkmıştır (Akis, 5 Haziran 1960: 6). “Zaten sabık Başbakan odasında bir ruh haletinden ötekine görülmemiş süratle geçmektedir. Bazen neşelenip kendi kendine gülmeye başlamakta, sonra derin bir hüzne kapılmaktadır. Arada sırada saçma sapan sözler söylediği olmaktadır. Kendisiyle temas edenler böyle bir tipe tam on yıl müddetle memleket mukadderatının nasıl teslim olunduğunu düşündüklerinde dehşete düşmekten kendilerini alamamaktadırlar” (Akis, 5 Haziran 1960: 7).

Akis, DP dönemini ‘cüceler saltanatı devri’ olarak tanımlamış ve sadece kafaları ve fikirleriyle değil, görgü ve zevkleriyle de onları basit görmüştür. Halk 27 Mayıs’la birlikte, aydınlarla hareket ederek bu girişimi reddetmiş asil fikirlerin ve duyguların üstün olmasını sağlamıştır. Böylece ‘düşüklerin’ Türk halkının seviyesini temsil etmediği görülmüştür (Akis, 19 Eylül 1960: 13). ‘Portre’ başlığı altında Celal Bayar ve Adnan Menderes’ten bahsedilirken kullanılan başlıklar dikkat çekicidir. ‘Baş Rejisör: Celal Bayar’ ve ‘Menderes’in Dramı’ başlıklarıyla yayımlanan bu yazılara göre, Celal Bayar ‘memnuniyetini ve memnunsuzluğunu aynı yüz hatlarıyla ifade eden, göbekli, gerdanı sarkmış, eli lekeli, seksen sekiz kaşlı, yetmiş altı yaşında bir adam’dır ve son 10 yıllık iktidar onun eseridir. Bayar, Atatürk’ü ve Türk milletini aldatan biridir ve bütün politikası iki başlı bir sisteme dayalıdır: “Bedelini ödedikten sonra satın alınmayacak insan yoktur, menfaatle yola gelmeyen ise mutlaka sopayla muma çevrilir!” Celal Bayar’ı sadece kendi menfaatini düşünmekle itham eden yazıda “Her iptidai insan gibi Bayar’ın bütün ideali sefahat olmuş, sadece gösteriş merak sarmış, ancak eğlence âlemlerinden zevk almış, lüks ve ihtişamdanda başka put tanımamış, bir Deli İbrahim’den farksız davranmıştır” (Akis, 23 Haziran 1960: 10). İlgili yazıda Menderes’ten çok Bayar eleştirilmiş ve her şeyin sorumlusu olarak gösterilmiştir. Aynı yazıda Adnan Menderes, 10 yıllık iktidarın bütün kötülüklerini içinde taşımasına rağmen geniş bir hoşgörüyü ve krediyi kullanan kişidir. Bu kişi kendisine tanınan bu hoşgörünün sınırlarını aşınca şimdi “herkesin görülmemiş zevkle dediği gibi “Sabık Başbakan” Adnan Menderestir” (Akis, 23 Haziran 1960: 11). Bayar hakkında yer

alan bir fotoğraf altı yazısı da derginin bakış açısını açıklamaktadır. Yemek yiyen Celal Bayar'ın fotoğrafının altına "Milleti yutacak kadar büyük bir iştihâ!" ifadeleri kullanılmıştır (Akis, 17 Ekim 1960: 11).

Bayar yemek yiyor
Milleti yutacak kadar büyük bir iştihâ!

Görsel 3 - Bayar yemek yiyor

DP'lilerle ilgili en önemli negatif vurgular yolsuzluk, rüşvet, cinsellik ve özel hayat üzerine olmuş ve özel hayat meselesi 'ahlâksızlık' çerçevesinde ele alınmıştır. Yassıada davalarında da mahkeme konusu olan Adnan Menderes'in opera sanatçısı Ayhan Aydan'la olan ilişkisinin yanı sıra Fatin Rüştü Zorlu ve Refik Koraltan da benzer konularla dergide sıkça yer almıştır. Gözaltında tutulan Fatin Rüştü Zorlu için, "Yabancı diyarlarda dolaşan ve kendi gittiği her yerde arz-ı endam edip günlerini süsleyen esmer güzeli yar-i vefakârına artık telefon edemediğinden üzgündü" denilirken, Koraltan için de "Gece kendi elbiselerini bizzat çıkartmaktan pek yoruluyor ve sarışın Barbara'nın kendisini narin elleriyle soyduğu devri hatırlıyordu" (Akis, 16 Haziran 1960: 16) ifadeleri kullanılmıştır.

DP ile ilgili haberler daha çok özel hayata vurgu yapılarak, magazinleştirilmiştir. Şarkıcı Gönül Yazar'ın DP'li Maliye ve Çalışma Bakanlarıyla olan ilişkileri uzun yazıların konusu olmuştur. Hatta "Gönül Yazar -ifadesine göre- sabıklardan çok çekmiştir. Bu yüzden, Allahın bugünleri gösterdiğinden dolayı pek bahtiyardır. İlerde mahkemeye çağırılırsa bu ifadesini ve bütün bildiklerini orada da tekrar edecektir" (Akis, 23 Haziran 1960: 16). Bununla birlikte gelen ahlaksız bir yaşam vurgusuyla Yassıada'ya gönderme yapılmıştır. "Bugün konuşan Gönül Yazarların, Sevim Çağlayanların etekleri altında, Lüks Nerminlerin evlerinde gönül eğlendirenler kendi şereflerini, ailelerinin şerefini, memleketin şerefini beraber yiyip bitirmişlerdir. Bunların ortaya çıkmasında bir ibret levhası bulunduğu inkâr olunabilir mi? Bu, yarın aynı yolu tutma heveslilerini ikaz etmez mi? Yassıada'ya gitme ve rezil olma! Bunu kim artık göze alır?" (30 Haziran 1960, s.18).

Portre köşesinde, 'Bir Boş Seda: Koraltan' başlığı altında, Refik Koraltan, kendi menfaatini her şekilde korumuş bir karakter olarak çizilmiş ve düşük zevkleri olan mide bulandırıcı bir hayatı yaşamış biri olarak sunulmuştur. Koraltan için "Her rastladığı kadına sataşan, hayâdan nasibi bulunmayacak derecede sırnaşık, sulu B.M.M. başkanı rejimin belli başlı lekelerinden birini teşkil

etmiş ve Bayar - Menderes devrinin çiçeği olmuştur. O saf tavırları arkasında Koraltan işini daima bilmiş ve bir Anadolu tabiriyle "hinoğluhin"liğin bütün hususiyetlerini nefsinde toplamıştır" (30 Haziran 1960: 15) denilmiştir.

DP'lilerin özel hayatlarıyla ilgili mektuplar, hediyeler gibi kişisel meseleleri oldukça fazla bir şekilde sayfalarında işleyen dergide en çok Adnan Menderes'in hayatı mercek altına alınmıştır. Ancak *Akis*'e göre, Adnan Menderes'in özel hayatını deşifre etmek çok da yanlış bir durum değildir. Bu durum Menderes-Hitler benzetmesiyle anlatılmıştır. Buna göre Menderes, kendi akıbetini tıpkı Hitler gibi kendisi hazırlamıştır. Hitler ile Eva arasındaki mektuplar, hatıralar, Goebels'in ve Hess'in kadınlarla ilişkilerinin konuşulması gibi Menderes'in ve DP'lilerin ilişkilerinin konuşulması olağan görülmüştür. Ancak *Akis*'e göre Menderes'in bir farkı vardır: "*Bir Başbakan. Altmışına gelmiş bir aile babası. Kurduğu "hissi münasebet'e bakınız! Manukyan repertuvarından aktarma cümleler. Hiçbir asalet yok, hiç bir yüksek taraf yok hiç bir incelik yok. Sosyal hâdise olarak mikroskop altına sokulmuş büyük adamların pek çok bayağılıkları tarihe geçmiştir. Dev şairlerin hizmetçi kız peşinde koştukları görülmüştür. Ama bunlar onların miyarını değil, gönül eğlencelerini teşkil etmişler veya cinsi zaafalarının neticesi olmuşlardır. Hâlbuki Menderes, idealini en aşağısından bir takım "pembe romanlar" kaleme alan, kelimelerle cambazlık yapmaya kalkışan ve edebî kudreti sıfır olan dilber romancıda bulmuştur" (Akis, 19 Eylül 1960: 13).*

Komitenin çalışması için Meclis'te yapılan temizlikle ilgili aktarımlarda bulunulurken yine DP'nin ne kadar kirliliğe bir hatıra bıraktığına ilişkin ifadeler yer almıştır: "*400 küsur D.P. Milletvekilinin oturduğu sıraların elden geçirilmesi lâzımdı. Bu işe girişilince bu sıraların kolay temizlenmeyeceği, hattâ buraların dezenfekte edilmesi lâzım geldiği ortaya çıktı. Aman efendim, o sıraların içinde neler yoktu ki. Bir kere en ağır başlı tanınan milletvekillerinin gözlerinde bile bir yaştan sonra sadece iç çekip seyredilebilecek kadın resimleri bulunuyordu (Akis, 30 Haziran 1960: 10).*

Siyaset dilinde sürdürülen 'meşruiyet' vurgusu tiyatro sayfasında da görülmektedir. Örneğin, 'Tiyatro' başlıklı bölümde piyeslerden bahsedilirken "*1950-1960 mevsimi ile beraber, memleketimiz için karanlık bir devir de kapanmış oluyor" sözleriyle DP döneminin sadece siyaset ve iktisat alanını değil fikir ve sanat alanlarını da çökerttiği, iktidara hoş görünmek ya da tepkisini çekmemek için sanat ve sahne değeri taşıyan eserler yerine değersiz unsurların yer aldığı ifade edilmiştir. Ancak 27 Mayıs 'o karanlık devri kapatmıştır': "Şimdi her milli ve sosyal kültür müessesesi gibi Devlet sahnelerimizin de, demokratik prensiplerin ışığı altında, tam bir hürriyet ve eşitlik havası içinde yepyeni bir zihniyetle çalıştırılması, yalnız ve yalnız sanat gayesine uygun bir tutumla halka hizmet etmesine itina gösterilmesi lazımdır" (Akis, 9 Haziran 1960: 33).*

DP ile ilgili olumsuz görüşler sadece siyasi içeriklerde değil kadın ve sanat köşesinde de kendini göstermiştir. 'Kadın' köşesinde, 27 Mayıs'tan önceki dönem, yaşamanın çok zor olduğu, Türk kadınına soluk aldırılmayacak derecede çileli ve özgürlüklerin kısıtlandığı bir dönem olarak aktarılmış ve tüm bunlarla ilgili DP sorumlu tutulmuştur. Bu gerekçelerle de 27 Mayıs'ın 'yeni umut' olduğu ifade edilmiştir: "*Türk kadını 27 Mayıs'tan bu yana ışığı verdi. Yüzü çarşıda, pazarda, sokakta aydınlanıverdi. Artık evlâtları için iyi günler geleceğine inanıyor. Çilesi belki hemen düzelivermeyecek. Zaman lâzım. Ama atıp çilesini bağrına basıyor artık, "İyi olacak inşaallah" diye düşünüyor. Umutlu artık. Eski bir kalk türküsünde dendiği gibi, "Hürriyet basmalıdır" giydirelim kadınlarımıza artık." Basma olsun da bizim olsun. Basma olsun da içinde milletin sevinci, hürriyeti, mutluluğu olsun" (Akis, 9 Haziran 1960: 31).*

d. *Akis* ve İsmet İnönü

Akis'in MBK üyeleri ve DP'liler için yaptığı yorumlara benzer şekilde CHP lideri İsmet İnönü için kullandığı ifadeler de meşruiyet bağlamında anlamlıdır. Damadı tarafından çıkarılan bu dergide İsmet İnönü'ye olan bakış açısının önemli olduğu düşünülmektedir. Doğum gününe denk

gelen bir yazıda '77 yaşında bir delikanlı' olarak tanımlanan İnönü'nün geride temiz hâtıralar bırakarak yeni bir yılın eşiğinde, milletine kuvvet ve güven kaynağı olduğu ifade edilmiştir (26 Eylül 1960, s.3). Ankara'da Cebeci'de yer alan İnci Sineması'nda bir reklam firmasının aktüalite programında İnönü'nün birkaç kare içinde görülmesinin sinemada yarattığı tepkiyi dile getiren *Akis*, olayı şöyle aktarmıştır: "*Sevimli bir yüzün ekranda görünmesiyle birlikte gür sesli bir spiker, izahatına başladı. Ekrandaki yüz, kısa bir müddet evvel 77. yaşını idrak eden bir delikanlıya aitti. Salonu dolduran binlerce kişi avuçlarını patlatırcasına alkışlamağa başladılar. 77. yaşını bir müddet önce kutlamış bulunan dinç Muhalefet lideri ismet İnönü'yü görmek Ankaralıları ziyadesiyle memnun etmişti. Belli ki Genel Başkanın hasretlisi pek çoktu. Alkış tufanı perde perde yükseldi ve nihayet mevzuun değişmesiyle kesildi*" (*Akis*, 21 Ekim 1960: 29).

İnönü'ye gösterilen sevginin bir başka yorumu ise Ankara Üniversitesi'nin açılış töreninden aktarılmıştır. Burada İnönü ile Menderes ve Bayar arasında kıyas da yapılmıştır. Buna göre açılış töreninde İnönü'yü gören gençler hançerlerini yırtarcasına bağırıp sevgi tezahüratı yapmıştır ve 'pamuk saçlı İnönü' onlara sevgiyle bakmıştır. İnönü uzun zamandır üniversitelere gelmemiştir. Nedeni dergi tarafından şöyle açıklanmıştır: "*D.P. devrinde her geliş düşük D.P. başlarından defalarca fazla tezahürata yol açtığından ve gençler ötekilere inatmış gibi kendisine sevgilerini misli görülmemiş şekilde ifade ettiklerinden, Üniversiteyi Menderes'in ve hele Bayar'ın hışmına mâruz bırakmamak için son senelerde törenlere katılmaz olmuştur*". Aynı yazıda İnönü'ye olan sevginin gerekçesi de bir MBK üyesinin ağzından açıklanmıştır: "*İşte iyi insan olmanın, milletin kalbine yerleşmenin, siyasi hayatta her adımı dikkatle atmanın mükâfatı!*" (*Akis*, 11 Kasım 1960: 6).

Son olarak dergide 'Ama İnönü demişti' başlığı altında derlenen, İsmet İnönü'nün 1958 yılında yaptığı konuşmalardan radyo ile ilgili bazı ifadelerin çekilmesiyle tasniflenmiş yazılar ilginçtir. Burada İnönü'nün 'Radyo davasını milletçe halledeceğiz', 'Devlet radyosunu doğru yola getirmek milletin elindedir', 'Radyo Bakanları, hareketlerinin hesabını verecektir' (*Akis*, 2 Aralık 1960: 22) gibi ifadelerini söz konusu başlıkla sunarak *Akis*, hem İnönü'nün haklı çıktığına hem de onun öngörülü oluşuna vurgu yaparak İnönü'yü yüceltmıştır.

e. *Akis* ve Yassıada

21 Ekim 1960 tarihinden itibaren dergi Yassıada davaları nedeniyle haftada 2 kere hem pazartesi hem de cuma günleri yayınlanacağını duyurmuştur (*Akis*, 21 Ekim 1960: 3). Yassıada'da adil bir yargılama olacağı konusunda *Akis*'in şüphesi yoktur. *Akis* için Yassıada Mahkemeleri, tıpkı 27 Mayıs hareketi gibi Türk tarihinde bir fasıl teşkil edecek ve yakın gelecek üzerinde önemli etkilere sahip olacaktır (*Akis*, 10 Ekim 1960: 4). Yassıada'da görülen dava yanlış politikaların sonucunda cezalandırılmaya çalışılan bir iktidarın davası değildir. Zaten yoruma göre, politik hataların sonucunda en büyük ceza muhalefet saflarında yer almaktır. Ancak DP kendisi için olabilecek böyle bir kapıyı kapatmıştır. Görülen hesapta her türlü suç, hırsızlık, iffetsizlik mevcuttur (*Akis*, 28 Ekim 1960: 7).

Metin Toker, Yassıada Mahkemelerini bizzat kendisi takip etmiştir. Mahkeme salonundaki izlenimlerini aktarırken 1954 yılındaki kendi mahkemesine göndermede bulunarak, "*O celsede, şimdi şu önümde oturan adamların hâkimleri bir defa daha ve bu sefer bir sene kalmak üzere beni hapisaneyeye gönderme kararlarını tefhim etmişlerdi. Temyizin tasdiki, tevkif, mahpusluk günleri.. Bunlar, bir film seyrediyormuşum gibi gözlerimin önünde bütün renkleriyle canlandı. Hâlbuki ben, hepsini ebediyen unuttum sanıyordum. Hakikaten de, o taş duvarları geride bıraktığım sabahtan bu yana bir tek gün, ama bir tek gün acı hatıralar hafızamı yoklamamıştı bile.. Kim bilir, belki hepsi de yemden bir mahkeme salonuna girmemi bekliyorlarmış. Bir mahkeme salonu ki dünün haksız, insafsız ve vicdansız hâkimleri, boyunları bükük, bütün çalımları uçmuş, süfli ve pejmürde, tahta sandalyeler üzerinde bacaklarını bitişirmiş oturuyorlar*". Mahkeme salonundaki duygularını da aktaran Toker, herhangi bir şefkat, merhamet duygusu hissetmediğini ifade ederek, "*Kalın sesli bir savcı, onların yüz kızartıcı suçlarını okurken tüylerim sâdece yaptıklarınının, yapabildiklerinin*

uyandırdığı dehşet hissiyle diken diken oluyor” demiştir (Akis, 17 Ekim 1960: 5). Adnan Menderes’in mahkeme salonundan sunulan fotoğraflarıyla Yüksek Adalet Divanı karşısındaki aciziyetine vurgu yapılmıştır (Akis, 31 Ekim 1960: 22).

Adnan Menderes Meclis kürsüsünde ve Yüksek Adalet Divanı huzurunda
Kuyruğunu tramvay çığneyen sahte yeveli aslan

Görsel 4 – Kuyruğunu tramvay çığneyen sahte yeveli adam

Akis’e göre, Menderes ve arkadaşları, bütün ikazlara rağmen, milletin radyosuyla millete sövmenin ve devlete ait bir yayın organını bir partinin borazanı haline getirmenin cezasını göreceklerdir. “Nitekim Menderes ve arkadaşları Mühim Dâvalarda bir hatalı politikanın değil, hatalı politikanın iktidardan düşmekten ibaret bedelini ödemek için dikta rejimi kurmaya, serbest seçim yolunu fiilen kapamaya ve kendi hâkimiyetlerini ebedileştirmeye teşebbüsün hesabını vereceklerdir ve Ceza kanunlarında ise bu fiilin cezası vardır!” (Akis, 2 Aralık 1960: 21).

6. Sonuç

Toplumsal değişim ve ikna uzun bir süreç içinde mümkündür. Bu açıdan bakıldığında ordu tarafından gerçekleştirilen bu hızlı değişimin toplumda karşılığını bulmasında basın önemli bir işlev görmüştür. Dergicilik tarihinde önemli bir yerde duran Akis’in, 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’ne giden süreçte ve sonrasında gösterdiği yaklaşım incelendiğinde, darbeden sonraki sürece olan katkısının askerî iktidarı destekleme ve yüceltme yönünde olduğudur. Dergi, sıklıkla 27 Mayıs’ı tanımlamaya çalışmış ve bu tanımlamayı yaparken de hareketin zorunluluğuna makul gerekçeler sunarak, hareketi haklılaştırmıştır. Mevcut iktidarın askerî bir müdahaleyle ortadan kaldırılması Akis için bir darbe değildir. Çünkü DP, bütün demokratik yolları kapatmış, özgürlükleri kısıtlamış ve bundan başka bir çare bırakmamıştır. 27 Mayıs, inkılâp ve devrim kavramlarıyla karşılanmaktadır. Böylece harekete ilerici bir yön katılarak, bir önceki devrin ötesinde, onun hatalarını ortadan kaldıran, daha özgürlükçü ve demokratik imajı yaratılmıştır. Dergi, halkın demokrasiye ve özgürlüğe olan özleminden bahsederek hareketin halk tarafından büyük destek gördüğünü de sıklıkla dile getirmektedir. Çünkü halkta karşılığını bulan, güvenilir bir iktidar varlığını koruyabilir ve sürdürebilir.

Konular belirlenirken ve konulara çerçeve sunulurken seçici davranılmış, belli özellikler sıklıkla vurgulanmıştır. DP'liler ahlâk dışı davranışlar, gayrimeşru ilişkiler, rüşvet, yolsuzluk kavramlarıyla aktarılırken MBK üyeleri adillik, tarafsızlık, samimiyet, vatanseverlik gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Dergi, olayları aktarırken kullandığı başlıklarda, kişileri tanımlamak için kullandığı sıfatlarda, karikatürlerde, fotoğraflarda ve fotoğraf altı yazılarda sıklıkla askerî iktidarın meşruiyetini desteklemeye çalışmıştır. Özellikle DP'liler hakkında kullanılan sıfatlar acizliğe, beceriksizliğe, menfaat düşkünlüğüne ilişkindir. İncelenen dönem içerisinde en çok dikkat çeken yazılar, DP'lilerin meşru olmayan özel hayatlarının her ayrıntısının deşifre edilmesiyle ilgilidir. Bununla, 'vatan için her türlü fedakârlığa katlanan' MBK üyeleri karşısında, 'düşük iktidar'ın okuyucular üzerinde küçük düşürülmesi, önemsizleştirilmesi sağlanmıştır.

Metinlerin büyük çoğunluğu DP'nin 'cezasını bulması'yla ilgilidir. Böylece Yassıada Mahkemeleri'nin önemi vurgulanmıştır. Dergide yer alan ilgili metinler, Yassıada mahkemeleri için, DP'lilerin yargılanması ve cezalandırılmasının ancak askerî bir müdahalenin ardından kurulacak böyle bir mahkemeye mümkün olabileceği yönünde ifadeler içermektedir. *Akis*, Mahkeme başkanına ve üyelerine güvenmekte, onları çalışkanlık, disiplinlilik kavramlarıyla tanımlamaktadır. Dolayısıyla, okuyucuların da bu mahkemeye güvenlerinin tam olması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak *Akis*, siyasi tarafsızlık göstermeyerek iktidarın meşruiyetini sağlama konusunda büyük çaba sarf etmiş ve basın denetim ve eleştiri görevinin dışına çıkmıştır. İdeal olarak demokratik ortam, basının görevini daha kolay yerine getirmesi için gerekli özgürlükleri sağlar ve bu özgürlüklerden beslenen basın yine bu alana katkıda bulunur. Basın ve iktidar arasındaki ilişki bu bağlamda önemlidir. Basının, bağımsız olmadan demokratik davranamayacağı gerçeğinden hareketle siyasi hegemonyanın altında gerçek görevini yerine getiremediği tarih boyunca birçok örnekle görülmektedir. Basın, kimi zaman iktidarın kontrolü altında çalışmak zorunda kalsa da kimi zaman da kendi rızasıyla, siyasi gücün sözcüsü olarak çalışmıştır. *Akis* dergisinin dönemin birçok basın aracı gibi darbenin meşrulaştırılmasında önemli rol oynaması buna örnek teşkil etmektedir. Oysa tarihin tanığı olan basının toplumsal belleğe demokrasiden yana tavır alarak, eşit ve adil davranarak, toplumcu bir bakış açısıyla katkıda bulunması beklenir. Bu açıdan basının anti-demokratik her duruş yanında aldığı tavır aslında kendi bağımsızlığına karşı da bir tehdit oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Akis, 30 Mayıs 1960 – 19 Aralık 1960

Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, (1976). Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), İstanbul: Bilgi Yayınevi

Akşin, Sina, (2011). "Siyasal Tarih (1950-1960)", Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980, (Yayın Yön. Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınevi, 215-224

Albayrak, Mustafa, (2004). Türk siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Ankara: Phoenix,

Althusser, Louis, (2008). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İstanbul: İthaki Yayınları

Altuğ, Kurtul, (1991). 27 Mayıs'tan 12 Mart'a, 2. Baskı, İstanbul: Yılmaz Yayınları.

Aydemir, Şevket Süreyya, (1991). İkinci Adam (1938-1950), II. Cilt, İstanbul: Remzi Kitabevi

Birand, Mehmet Ali; DüNDAR, Can ve Bülent Çaplı, (2007). Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu, İstanbul: Doğan Kitap

Burçak, Rıfki Salim, (1988). Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri, Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası

-
- Cevizci, Ahmet, (2005). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Chomsky, Noam, (2010). İktidarı Anlamak, İstanbul: bgst Yayınları
- Çufalı, Mustafa, (2004). Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950), Ankara: Babil Yayıncılık
- Eagleton, Terry, (2005). İdeoloji, (Çev. Muttalip Özcan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Ilıcak, Nazlı, (1975). 27 Mayıs Yargılanıyor, Cilt 1, İstanbul: Kervan Yayınları.
- Koçak, Cemil, (2011). “*Siyasal Tarih (1923-1950)*”, Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980, (Yayın Yön. Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınevi, 127-193.
- Oktaç, Cemil, (2010). Siyaset Bilimi İncelemeleri, İstanbul: Alfa Yayınları
- Önder, Meltem, (2014). “*1960 Darbe Sürecinde Akis Dergisi*”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIV/28, 257-280.
- Özcan, Muhsin, (1996). “*Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Haftalık Haber Dergiciliğinin Gelişim Evreleri (Akis Dergisi Örneği)*”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Öztekin, Hülya, (2016). Tan: Serteller Yönetiminde Bir Muhalif Gazete, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Zürcher, Erik Jan, (2010). Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, (Çev. Yasemin Saner), İstanbul: İletişim Yayınları